

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ: ΟΡΙΣΜΟΣ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ (ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ) - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ - ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

Διδάσκων: Θεόδωρος Ελευθεράκης
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΣΧΟΛΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται στην άδεια χρήσης **Creative Commons** και ειδικότερα ***Αναφορά – Μη εμπορική Χρήση – Όχι Παράγωγο Έργο v.3.0***
(Attribution – Non Commercial – Non-derivatives v.3.0)

[ή επιλογή ενός άλλου από τους έξι συνδυασμούς]

[και αντικατάσταση λογότυπου άδειας όπου αυτό έχει μπει (σελ. 1, σελ. 2 και τελευταία)]

- Εξαιρείται από την ως άνω άδεια υλικό που περιλαμβάνεται στις διαφάνειες του μαθήματος, και υπόκειται σε άλλου τύπου άδεια χρήσης. Η άδεια χρήσης στην οποία υπόκειται το υλικό αυτό αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Περιεχόμενα

- Ορισμός Κοινωνιολογίας
- Κοινωνικό φαινόμενο (αντικείμενο Κοινωνιολογίας)
- Μεθοδολογία Κοινωνιολογίας
- Βασικές έννοιες Κοινωνιολογίας

Εισαγωγικά: Ορισμός

- **Κοινωνιολογία** είναι η **επιστήμη** που μελετά, ως **κοινωνικά φαινόμενα**, την κοινωνική συμπεριφορά και την κοινωνική δράση» (Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών UNESCO, Αθήνα 1972) και είναι, ως ένα βαθμό, σημείο συνάντησης και συμφωνίας των ειδικών
- Επιστήμη μελέτης **κοινωνικών φαινομένων**
 - της **κοινωνικής συμπεριφοράς** (τρόπος επικοινωνίας μας με τους άλλους) και
 - της **κοινωνικής δράσης*** (γνώση και εφαρμογή **κοινωνικών ρόλων**).

*σύνολο πράξεων, ενεργειών

Εισαγωγικά: Ορισμός

- Επιστήμη μελέτης της **κοινωνίας**: δηλαδή

- α. μελετά τη συγκρότηση, λειτουργία (ή δυσλειτουργία), μετασχηματισμό **των κοινωνικών συνόλων**
 - β. μελετά τις **προϋποθέσεις & συνέπειες** (ερμηνεία) της εμφάνισης-παραγωγής, διατήρησης, μεταβολής-εκτύλιξης, έκλειψης **των κοινωνικών σχέσεων** (σύνολο **στοιχείων σύνδεσης**) ατόμων, συνόλων, οργανώσεων
- Όμως, μελετά τη **συμπεριφορά** από τη σκοπιά (οπτική) της **κοινωνικής ομάδας** (και όχι του ατόμου/ Επιστήμη της Ψυχολογίας)

Τα ερωτήματα;;;

- Τα διάφορα **σύγχρονα κοινωνιολογικά ρεύματα** είναι αρκετά **δύσκολο να συναντηθούν** σε κοινή επιστημονική βάση **θεωρητικών αρχών και προγραμματισμού**, γιατί εμποδίζονται από αγεφύρωτες **διαφορές σχετικά:**
 1. με το τι σημαίνει ο όρος **«κοινωνικό φαινόμενο»**,
 2. με τις **«προϋποθέσεις»** κάτω από τις οποίες τα **κοινωνικά φαινόμενα** γίνονται **αντικείμενα κοινωνιολογικής έρευνας**,
 3. με τις **«επιστημονικές μεθόδους»** για τη μελέτη των κοινωνικών φαινομένων και
 4. με τη **«σημασία»** των **βασικών εννοιών «Κοινωνικότητα», «κοινωνία» και «κοινότητα».**

1. Κοινωνικό φαινόμενο (αντικείμενο)

- Η έννοια του **κοινωνικού φαινομένου** (Social phenomenon)
 - δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη ιδιότητες που εμπίπτουν στην **αντίληψη των αισθήσεων** (δηλαδή δεν είναι οπωσδήποτε ορατό και ψηλαφήσιμο),
 - αλλά **κάτι που ευαισθητοποιεί την ανθρώπινη κοινωνικότητα*** και είναι δυνατό να εξελιχθεί σε **κοινωνικό γεγονός****

* (κοινωνικότητα= έμφυτη τάση επικοινωνίας σύνδεσης με τον 'άλλον')

** (γεγονός= πραγματικός χαρακτήρας μιας πράξης)

1. Κοινωνικό φαινόμενο (αντικείμενο)

- Άρα κοινωνικό φαινόμενο μπορεί να είναι:
 - μια συγκέντρωση ανθρώπων, μια τελετή, μια πορεία
 - ένα όνειρο (ονειροπόλημα) που πραγματεύεται σειρά γεγονότων, όπου πρωταγωνιστεί το «εγώ», σε επίπεδο ιδεατών, επιθυμητών ή ανεπιθύμητων κοινωνικών σχέσεων
 - οι ιδέες, οι θεωρίες και τα κοινωνικά σχέδιάσματα, από τη στιγμή που παύουν να αποτελούν προσωπική σύλληψη και μεταβάλλονται σε θεωρητικές πίστεις των οπαδών τους

Κοινωνικό φαινόμενο (αντικείμενο)

- Άρα: «Κοινωνικό φαινόμενο είναι το αποτέλεσμα της κοινωνικής πρόκλησης*, που εξελίσσεται σε συνάντηση, επικοινωνία, αμοιβαιότητα** , συμπάθεια ή δυσαρέσκεια».

* πρόκληση= ενέργεια του προκαλεί αντίδραση από κάποιον, αναμέτρηση

* αμοιβαιότητα= ανταποδοτικότητα στις σχέσεις

2. Προϋποθέσεις που τα κοινωνικά φαινόμενα γίνονται αντικείμενα κοινωνιολογικής έρευνας

- Οι κοιν. επιστήμονες, λοιπόν, προβληματίζονταν πάντοτε για το ποια είναι τα κοινωνικά φαινόμενα, τα οποία πρέπει να τους απασχολήσουν γιατί **απαιτούν θεωρητική υποστήριξη και διερεύνηση (έρευνα)** (αντικείμενό τους) και που εμφανίζονται ως **περισσότερο επείγοντα** από άλλα που μπορούν να περιμένουν ή άλλα που θεωρείται ότι δεν έχουν επίδραση στο κοινωνικό περιβάλλον.
- **α) Μεσότητα**
- **β) Γενικότητα**
- **γ) Κοινωνική αναγκαιότητα**
- **δ) Ανθρώπινη κοινωνική διάρθρωση**

2. Προϋποθέσεις που τα κοινωνικά φαινόμενα γίνονται αντικείμενα κοινωνιολογικής έρευνας

- **α) Μεσότητα:**
- Τα θεμελιώδη κοινωνικά φαινόμενα δεν είναι **ακραίες εκδηλώσεις**, αλλά **μεσότητες**, με τη σημασία του λογικού και του αντιπροσωπευτικού.
- Δε δεχόμαστε **ως κοινωνικό φαινόμενο**:
 - λ.χ. την ανάπτυξη θέματος από ομιλητή σε αίθουσα χωρίς ακροατήριο
 - Ή τη διαδήλωση πλήθους ατόμων που περιφέρουν λευκά πάνω, χωρίς ένδειξη για τα αιτήματα που τους απασχολούν.
- Η έννοια της **μεσότητας** αποτελεί **όριο** και **κριτήριο κοινωνικής αποδοχής** και εξαρτάται από την αντικειμενική συνείδηση που διαμορφώθηκε διαχρονικά στις ιστορικές κοινωνίες.

2. Προϋποθέσεις που τα κοινωνικά φαινόμενα γίνονται αντικείμενα κοινωνιολογικής έρευνας

- **β) Γενικότητα:**
- Κάτω από τις ίδιες θεμελιώδεις συνθήκες εκδηλώνονται τα ίδια σχεδόν κοινωνικά φαινόμενα.
- **Λογικά**, λοιπόν, ένα κοινωνικό φαινόμενο επαναλαμβάνεται **μορφολογικά**, όταν επαναλαμβάνονται οι **θεμελιώδεις αιτίες και συνθήκες** που προκάλεσαν την αρχική εμφάνισή του.
- Άρα, κοινωνικό φαινόμενο :
 - είναι μια απεργία εργαζομένων σε ένδειξη διαμαρτυρίας για την απόλυση συναδέλφων τους,
 - δεν είναι, όμως, η αποστολή συγχαρητηρίων τηλεγραφημάτων στη διεύθυνση του εργοστασίου, μετά από μια τέτοια πράξη.

2. Προϋποθέσεις που τα κοινωνικά φαινόμενα γίνονται αντικείμενα κοινωνιολογικής έρευνας

- Οι **ενέργειες αντίδρασης***
- μπορεί να ποικίλλουν κατά το βαθμό της οξύτητας (**εύρος γενικότητας**),
- αλλά, για να θεωρηθούν κοινωνικό φαινόμενο, πρέπει οπωσδήποτε να εκδηλώνονται ως **προϊόντα λογικής αντίδρασης** και βέβαια μέσα στο γενικά **αποδεκτό λογικό πλαίσιο**.

* αντίδραση στην πρόκληση

2. Προϋποθέσεις που τα κοινωνικά φαινόμενα γίνονται αντικείμενα κοινωνιολογικής έρευνας

- **γ) Κοινωνική αναγκαιότητα:**
- Κάθε κοινωνικό φαινόμενο προϋποθέτει **συλλογική δράση ή αντίδραση, ανταπόκριση** στην κοινωνική πρόκληση, **επικοινωνία και αμοιβαιότητα** πέρα από δεσμεύσεις χώρου και αποστάσεων.
- Αυτόνομες **ατομικές δραστηριότητες**, καταστάσεις ή κοινοποίηση **βιολογικών προβλημάτων** (π.χ. βιολογικός πόνος) δεν είναι, στην αρχική τουλάχιστον εμφάνισή τους, κοινωνικά φαινόμενα.

2. Προϋποθέσεις που τα κοινωνικά φαινόμενα γίνονται αντικείμενα κοινωνιολογικής έρευνας

- **Γίνονται κοινωνικά φαινόμενα, όταν αντιδράσει ο κοινωνικός περίγυρος και λειτουργήσει η πρακτική της μετακίνησης του κοινωνικού μηνύματος (δηλ. αν αντιδράσει με συμπάθεια ή και αντιπάθεια ο κοινωνικός περίγυρος).**
 - π.χ. **Μετακίνηση αγνώστων** μεταξύ τους προσώπων με το ίδιο ανσασέρ, αν δεν υπάρξει επικοινωνία και διάλογος;
 - **Τηλεφωνική συνομιλία** με κάποιο πρόσωπο στην άλλη άκρη της Γης;

2. Προϋποθέσεις που τα κοινωνικά φαινόμενα γίνονται αντικείμενα κοινωνιολογικής έρευνας

- **δ) Ανθρώπινη κοινωνική διάρθρωση:**
- Οι φυτικές και οι ζωικές ομαδικότητες,
 - αν και κατά την έννοια της έμφυτης κοινωνικότητας χαρακτηρίζονται «ανάλογες» ή «συγγενείς» των ανθρώπινων,
 - διαφέρουν από αυτές, γιατί εμφανίζονται με τις ίδιες πάντοτε μορφές της **«στατικότητας»**, που έχει **νομοτελειακό χαρακτήρα** και αδυνατεί να εξελιχτεί σε κοινωνικό φαινόμενο.

2. Προϋποθέσεις που τα κοινωνικά φαινόμενα γίνονται αντικείμενα κοινωνιολογικής έρευνας

- Στη **φυτική κοινότητα**: η στατικότητα ως **έλλειψη κίνησης**.
- Στις **ζωικές κοινότητες**: η στατικότητα επισημαίνεται στις **επαναλαμβανόμενες μορφές συμβίωσης και σχέσεων** που είναι **πανομοιότυπες, ανεξαρτήτως τόπου και χρόνου**
 - λ.χ. μυρμηγκοφωλιά ή κυψέλη. Στην οργάνωση της πολιτικής εξουσίας στα αιλουροειδή και τους ανθρωπόμορφους πιθήκους, η στατικότητα προσδιορίζεται στη **σταθερή φυσική υπεροχή και δύναμη**.
 - Εδώ υπάρχει απουσία της λογικής, της βούλησης, του διακεκριμένου συναισθήματος και της εφευρετικότητας.

2. Προϋποθέσεις που τα κοινωνικά φαινόμενα γίνονται αντικείμενα κοινωνιολογικής έρευνας

- Η παρουσία των λειτουργιών αυτών (λογικής, βούλησης, συναισθήματος και εφευρετικότητας) στις **ανθρώπινες κοινωνίες**, μεταλλάσσει την κοινωνικότητα σε **δυναμική και εξελισσόμενη**, για να δημιουργήσει εξελικτικά πολλαπλούς και διαρκώς **μεταβαλλόμενους τύπους κοινωνικής διάρθρωσης και θεσμικών μορφοποιήσεων**.
- Οι προηγούμενες λειτουργίες συνδέουν την **κοινωνικότητα** με την **ιστορική και πολιτιστική πορεία** του ανθρώπου.

2. Προϋποθέσεις που τα κοινωνικά φαινόμενα γίνονται αντικείμενα κοινωνιολογικής έρευνας

- Συμπερασματικά, με τις 4 αυτές προϋποθέσεις (μεσότητα, γενικότητα, κοινωνική αναγκαιότητα, ανθρώπινη κοινωνική διάρθρωση),

κοινωνικό φαινόμενο είναι:

- η πραγματικότητα που προσελκύει την κοινωνική συνείδηση και λειτουργεί ως γεγονός επικοινωνίας.
Το γεγονός αυτό εμπίπτει στην κοινή αντίληψη, προσλαμβάνεται από τις αισθήσεις και κατανοείται από τις γνωστικές ικανότητες της μέσης ανθρώπινης λογικής, αντίληψης, μνήμης και φαντασίας.
- (λογικά) το επίκεντρο συνάντησης της ανθρώπινης κοινωνικότητας περισσότερων του ενός ανθρώπων και η αντίληψη των λεπτομερειών της διαπροσωπικής τους επικοινωνίας.

3. «Επιστημονικές μέθοδοι» για τη μελέτη των κοινωνικών φαινομένων (μεθοδολογικό πλαίσιο):

- Αρχικά η **μελέτη** (των κοινωνικών φαινομένων) στην Κοινωνιολογία πραγματοποιείται σε διαδοχικές **φάσεις**:
διαπίστωση (εξακρίβωση),
περιγραφή (εξιστόρηση),
διάγνωση (συμπέρασμα) και
εξήγηση (ερμηνεία) **των φαινομένων**,
- αυτές (οι φάσεις) συνδέονται με την **παρατήρηση** και το **πείραμα**, που αποτελούν, ως γνωστό, τα θεμελιώδη ερευνητικά στάδια της κλασικής μεθόδου των **Θετικών** ή καλύτερα των **Εμπειρικών Επιστημών**.
- Με τις προϋποθέσεις αυτές η **Κοινωνιολογία** μπορεί να χαρακτηριστεί ως **εμπειρική επιστήμη**, αφού κινείται διαρκώς στις περιοχές της κοινωνικής πραγματικότητας και εμπειρίας.

«Επιστημονικές μέθοδοι» για τη μελέτη των κοινωνικών φαινομένων (μεθοδολογικό πλαίσιο):

- A. Η παρατήρηση στην Κοινωνιολογία διαφέρει από την αντίστοιχη παρατήρηση στις Φυσικές Επιστήμες.
- Οι Φυσικές Επιστήμες παρατηρούν φαινόμενα και μεγέθη του φυσικού κόσμου, γι' αυτό και κατά την παρατήρηση τους αποδέχονται τα κριτήρια και τους νόμους του φυσικού κόσμου. Είναι γνωστό ότι στο φυσικό κόσμο, κάτω από τις ίδιες αιτίες αναμένονται τα ίδια αποτελέσματα.

«Επιστημονικές μέθοδοι» για τη μελέτη των κοινωνικών φαινομένων (μεθοδολογικό πλαίσιο):

- Αντίθετα, η Κοινωνιολογία παρατηρεί συμπεριφορές, δράσεις και σχέσεις ανθρώπων που, ως ψυχοπνευματικές υπάρξεις, ενεργούν με μια αναρίθμητη ποικιλία εκδηλώσεων (διαμορφωτικοί παράγοντες-μεταβλητές: το συναίσθημα, η ηλικία, η κοινωνική προέλευση, το φύλο, η παιδεία, ο πολιτισμός, η χρονική στιγμή και η γεωγραφική θέση).
- Οι μεταβλητές αυτές διαμορφώνουν κριτήρια, τύπους και θεσμικές αρχές της κοινωνικής πραγματικότητας, που βέβαια είναι ολότελα διαφορετική από τη φυσική.
- Άρα η **Κοινωνιολογία**, παρά την αυτονόητη μεθοδολογική της εγγύτητα προς τις Φυσικές Επιστήμες, δεν είναι φυσική, αλλά **κοινωνική επιστήμη**.

«Επιστημονικές μέθοδοι» για τη μελέτη των κοινωνικών φαινομένων (μεθοδολογικό πλαίσιο):

- B. Το κοινωνιολογικό πείραμα στην Κοινωνιολογία, κατά τον ίδιο τρόπο,
- ✓ δεν αποβλέπει στη δημιουργία **συνθηκών, καταστάσεων ή φαινομένων**, όπως συμβαίνει στις Φυσικές Επιστήμες,
 - ✓ αλλά στη **διαπίστωση, περιγραφή και εξήγηση των κοινωνικών μεγεθών, φαινομένων και πραγματικοτήτων.**
- Με τις προϋποθέσεις αυτές το *κοινωνιολογικό πείραμα* δεν προκαλεί **γένεση φαινομένων ή εμφάνιση προσχεδιασμένων αποτελεσμάτων**. Μία τέτοια τάση και πρόθεση για την κοινωνική περιοχή ανήκει κυρίως στην Πολιτική Επιστήμη που, παρά τη συγγένειά της με την Κοινωνιολογία (και οι δύο είναι Κοινωνικές Επιστήμες), αποτελεί ξεχωριστή επιστήμη με δικό της ερευνητικό ορίζοντα και δικές της μεθόδους.

«Επιστημονικές μέθοδοι» για τη μελέτη των κοινωνικών φαινομένων (μεθοδολογικό πλαίσιο):

- Το πείραμα στην Κοινωνιολογία έγινε δεκτό με σκεπτικισμό και βασικές διαφοροποιήσεις. Εκτεταμένη χρήση του κοινωνιολογικού πειράματος παρατηρείται κυρίως κατά τις **τελευταίες δεκαετίες**, αφού ήδη εντοπίστηκαν και απομονώθηκαν κάποιες αρνητικές πτυχές των εφαρμογών του. Παρότι οι κλασικοί της Επιστήμης δέχτηκαν με ενθουσιασμό την εγγύτητα και τις σχέσεις της με τις Εμπειρικές Επιστήμες, όμως στάθηκαν αναποφάσιστοι μπροστά στο ενδεχόμενο μιας μεθοδολογικής χρήσης του πειράματος από την Κοινωνιολογία.
- Στις αρχές του 20ού αιώνα ο **Emile Durkheim**, και μαζί του και **πολλοί εμπειριστές**, αρνήθηκαν τη χρησιμοποίησή του από τις Κοινωνικές Επιστήμες, επικαλούμενοι **ηθικούς ενδοιασμούς**. Τότε, βέβαια, ίσως να υπήρχαν **τεχνικές δυσκολίες**, ίσως ακόμη και **το κοινό να μην ήταν έτοιμο για συμμετοχή σε τέτοιες διαδικασίες**.

«Επιστημονικές μέθοδοι» για τη μελέτη των κοινωνικών φαινομένων (μεθοδολογικό πλαίσιο):

- Σήμερα το κοινωνιολογικό πείραμα χρησιμοποιείται ευρύτατα, παρόλα αυτά δεν έλειψαν επιφυλάξεις για τη χρήση του.
 - Το πρόβλημα αρχίζει να υπάρχει από τη στιγμή που άνθρωποι είναι ενδεχόμενο να γίνουν αντικείμενα αυθαίρετων κοινωνιολογικών πειραμάτων.
Δηλαδή, στη διάρκεια του κοινωνιολογικού πειράματος δημιουργούνται **τεχνητές καταστάσεις**, μέσα στις οποίες **το υποκείμενο του πειραματισμού** υφίσταται **ψυχολογικές και ιδεολογικές πιέσεις**, που είναι πιθανό να προκαλέσουν, πέρα από την **αλλαγή των ιδεών**, και **ψυχικά ή συναισθηματικά τραύματα**.

«Επιστημονικές μέθοδοι» για τη μελέτη των κοινωνικών φαινομένων (μεθοδολογικό πλαίσιο):

- Ήδη κάποιες εφαρμογές του «κοινωνιοδράματος»* σε κλειστά ιδρύματα απέδειξαν την **ευκολία πρόσβασης στον ιδιωτικό χώρο** και την ανυποψίαστη μετατροπή του πειραματικού υποκειμένου σε «πειραματόζωο».
- Η **αντίθετη άποψη** υποστηρίζει ότι τα περί πιέσεων και κινδύνων είναι μάλλον **υπερβολές**. Το υποκείμενο έχει πάντοτε **γνώση του πειράματος**, **δέχεται εθελοντικά** να λάβει μέρος σ' αυτό και **έχει ενημερωθεί** ότι στις φάσεις που θα ακολουθήσουν υπάρχουν δυσκολίες, συναισθηματική φόρτιση, μικροεξευτελισμοί και πρόσκαιρες ιδεολογικές μεταπτώσεις.

*Το κοινωνιόδραμα (sociodrama) δημιουργήθηκε από τον Jacob Levy **Moreno**. Πρόκειται για ένα **μοντέλο θεραπευτικής δυναμικής παρέμβασης**, που εφαρμόζεται σε μικρές ή μεγάλες ομάδες κάθε τύπου (π.χ. ομάδες ασθενών, ομάδες μαθητών, ομάδες ηθοποιών, ομάδες εργαζομένων σε μία επιχείρηση, ομάδες αθλητών, κ.λπ.).

Το κοινωνιόδραμα, ως μοντέλο παρέμβασης, δίνει τη δυνατότητα στον **συντονιστή** να **διαχειρίζεται αποτελεσματικά θέματα επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης των μελών μιας ομάδας**, να διερευνά και να συμβάλλει στο να επιλύσει συγκρούσεις και τέλος να αναλύει κοινωνιομετρικά τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας μιας ομάδας.

«Επιστημονικές μέθοδοι» για τη μελέτη των κοινωνικών φαινομένων (μεθοδολογικό πλαίσιο):

Βασικές προϋποθέσεις του κοινωνιολογικού πειράματος:

- α) απόλυτη πνευματική υγεία και
- β) γνώση όλων των λεπτομερειών της διαδικασίας από τα «πειραματικά υποκείμενα».

- Τα κοινωνιολογικά πειράματα πραγματοποιούνται κάτω από την παρακολούθηση ειδικών, σε επιστημονικά κέντρα κοινωνιολογικής έρευνας, και τα μετέχοντα «υποκείμενα», συνήθως εθελοντές φοιτητές, έχουν πλήρη γνώση και αίσθηση του ρόλου που καλούνται να διαδραματίσουν.
- Άλλωστε, μετά την αρνητική στάση των μέσων μαζικής ενημέρωσης έναντι των ακραίων μεθόδων, που χρησιμοποιήθηκαν σε σχετικά πειράματα, οι ειδικοί ερευνητές είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί ακόμη και στις δευτερεύουσες λεπτομέρειες της εξέλιξης των κοινωνιολογικών πειραμάτων

4. ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ: Κοινωνικότητα, «ΚΟΙΝΩΝΙΑ», «ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ»

- Είπαμε ότι Κοινωνιολογία είναι *«η Επιστήμη που μελετά ως πραγματικά κοινωνικά φαινόμενα την κοινωνική συμπεριφορά και την κοινωνική δράση»*,
Άρα είναι λογικό να οριοθετήσουμε το ερευνητικό πεδίο της Επιστήμης στη μελέτη των επιδράσεων, εξαρτήσεων και σχέσεων του ανθρώπου με το συν-άνθρωπο, το σύν-τροφο, το συν-εργάτη, το συν-εταίρο και το συμ-μέτοχο στα πολλαπλά επίπεδα του κοινωνικού.
Η μελέτη αυτή, ως **θεωρητική και εμπειρική έρευνα**, προσεγγίζει μια ιδιαίτερη ποιότητα της ανθρώπινης φύσης, την **κοινωνικότητα**.

4.1 Κοινωνικότητα

- Η κοινωνικότητα: κίνητρο για την έλλογη έξοδο του βιολογικού ατόμου από την εγωκεντρική ύπαρξη της μοναξιάς και της ακοινωνησίας στην περιοχή της επικοινωνίας του με τα άλλα κοινωνικά άτομα, δηλαδή τα πρόσωπα. Από αυτήν την αρχική κίνηση προσδιορίζεται και η ευρύτερη επικοινωνία ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες και συσσωματώσεις.
- Η κοινωνικότητα: εκδηλώνεται δυναμικά ως έμφυτη τάση, που αναδύεται από το κέντρο της βιολογικής ύπαρξης και αναζητά αγωνιωδώς κώδικες και σύμβολα επικοινωνίας, για να «συνδεθεί» με τον «άλλον». Η κίνηση αυτή, πέρα από τον αρχικά ενστικτώδη χαρακτήρα της, εμπεριέχει ψήγματα ηθικών κινήτρων, που εξελικτικά μεταλλάσσουν την ατομική ιδιοτέλεια σε προσωπική προσέγγιση.

Κοινωνικότητα

- Είναι το αποτέλεσμα μιας «αυτοκένωσης» του «ε γ ώ», για να υπάρξει χώρος να στεγαστεί το «σ υ», στην προοπτική δημιουργίας και έκφρασης του «ε μ ε ί ς».

Κοινωνικότητα

- Η έννοια του «**έλλογου**» στην **Κοινωνιολογία** αναφέρεται στο αυθόρμητο, το κανονικό, το ελεύθερο ή ανελεύθερο της **κοινωνικής δράσης και αντίδρασης** και αποκλείει όλες τις πιθανές αποκλίσεις του **παράλογου**, του **άλογου** και του **ακαταλόγιστου**.
- Έτσι, **έλλογη κοινωνικότητα** είναι:
 - ο **χαιρετισμός** κατά τη συνάντηση δύο γνωστών μεταξύ τους ανθρώπων,
 - μια **προσωπική επίθεση** μας εναντίον κάποιου, με τον οποίο δεν έχουμε πια αγαθές σχέσεις,
μια θετική ή αρνητική **συναισθηματική τοποθέτηση** έναντι **κάποιου**, που μας προκαλεί με τις πράξεις, τα λόγια ή τα προβλήματα του
- Η **κοινωνικότητα**, λοιπόν, αποτελεί την **εσωτερική παρόρμηση για επικοινωνία με τους «άλλους»**, που αποκτούν θέσεις στον ορίζοντα των προσωπικών μας σχέσεων και μορφοποιούν μαζί μας τις **διαφορετικές συλλογικότητες της κοινωνικής μας ζωής**.

4.2 «κοινωνία», «κοινότητα»

- «κοινωνία» και «κοινότητα»: σε *μικρό-* ή *μακρό-* διάσταση απετέλεσαν τις πιο ουσιαστικές περιοχές της κοινωνιολογικής παρατήρησης και μελέτης. Είναι γνωστό ότι τα όρια των εννοιών αυτών είχαν αρκετά πιο πριν διευκρινιστεί.

Όμως κάτω από τις δεσμεύσεις της κοινωνικής εμπειρίας χρειάστηκε να ληφθούν σοβαρά υπόψη:

- η συλλογικότητα της πατριαρχικής οικογένειας,
- της ομάδας εργασίας,
- του χωριού,
- της πόλης ή και
- της εθνοφυλετικής ή θρησκευτικής κοινότητας, που ξεχώριζε ως «ξένη» στη μετανάστευση και στην προσφυγική της περιπέτεια.

«ΚΟΙΝΩΝΙΑ», «ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ»

- **Στον 20ο αιώνα** (ειδικά στο δεύτερο μισό), οι δύο παραπάνω έννοιες απέκτησαν **καινούριο περιεχόμενο**, με περισσότερο **τοπικιστική εμβέλεια**.
- Συχνά στις **επιστημονικές συναντήσεις** οι διαφορετικής εθνικότητας επιστήμονες αναφέρονταν στην ίδια έννοια, αλλά ο καθένας την εννοούσε με **διαφορετικό περιεχόμενο και σημασία**.

Π.χ. ο όρος «κοινότητα»:

στις αγγλοσαξονικές χώρες φορτίστηκε ιδιαίτερα με **οικονομικό ή θρησκευτικό περιεχόμενο**, ενώ στις μεσογειακές περιοχές της Ευρώπης έμεινε σταθερά ως μέτρο εκτίμησης της λειτουργίας της **τοπικής οικογενειακής συλλογικότητας**.

«ΚΟΙΝΩΝΙΑ», «ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ»

α. Στις δυτικές αναπτυγμένες κοινωνίες οι έννοιες (κοινωνία, κοινότητα) κλείνουν ένα **πολύπλοκο πλέγμα αλληλεπιδράσεων** ανάμεσα σε άτομα, ομάδες και ευρύτερες συσσωματώσεις που συνδέονται με συμφέροντα, τρόπους συμπεριφοράς, αξίες και κανόνες, παράγωγα πάντοτε της εκβιομηχάνισης.

Εδώ οι **συνεκτικές δυνάμεις της κοινωνικής συλλογικότητας** στηρίζονται και στην ατομική και στη συλλογική προσπάθεια που οργανώνεται από συγκεκριμένες εξισωτικές και ιεραρχικές τάσεις.

«ΚΟΙΝΩΝΙΑ», «ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ»

β. Αντίθετα, στις χώρες του Τρίτου Κόσμου, που η οργάνωση της κοινωνικής ζωής ακολουθεί ακόμη τις αρχές μιας ιεροκρατικής παράδοσης, το άτομο απορροφάται από τη συλλογικότητα, που αποτελεί και τη μόνη δύναμη κοινωνικών μετασχηματισμών.

Μέχρι πριν από λίγο, δεν υπήρχαν, ούτε σύλλογοι ούτε σωματεία ούτε οργανώσεις ούτε και φορείς έκφρασης προσωπικών ιδιαιτεροτήτων και προτιμήσεων.

Η «κοινότητα» με την εσωτερική της **ιεραρχία**, την **εθιμική της «νομοτέλεια»**, τους **ηθικούς της κώδικες** και τις **παραδεδομένες αξίες**, προηγούνταν του μέλους της και λειτουργούσε όχι τόσο γι' αυτό, όσο χάριν μιας συνέχειας και μιας συνέπειας προς την παράδοση που είχε παραλάβει και όφειλε να παραδώσει στους επιγενόμενους.

«ΚΟΙΝΩΝΙΑ», «ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ»

Τελευταία οι έννοιες αρχίζουν να αποκτούν δυναμικό περιεχόμενο στην προοπτική μιας οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης που θα εξασφαλίσει την **είσοδο μεγάλων μαζών στο επίπεδο της εκβιομηχάνισης.**

- Είναι λογικό να παρατηρούνται ταυτόχρονα μικτοί τύποι κοινωνικής οργάνωσης και πολλαπλές εξαρτήσεις της κοινωνικής ζωής από στοιχεία ολότελα αντιφατικά.
 - Ας σημειωθεί η ιδιαίτερα ισχυρή εξάρτηση από την παράδοση
 - και μαζί η ικανότητα προσαρμογής στα νέα πολιτιστικά και τεχνολογικά δεδομένα. Η κοινωνική δυναμική δεν παραβλέπει ούτε και αδιαφορεί για τις **εξελίξεις της τεχνολογίας**, αφού συνήθως τέτοιες εξελίξεις σηματοδοτούν την **πορεία του πολιτισμού**.

«ΚΟΙΝΩΝΙΑ», «ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ»

- Δηλαδή συνυπάρχουν:

- η στοιχειώδης αγροτική οικονομία και οι σύγχρονες μηχανικές καλλιέργειες,
- η υπανάπτυξη και η εκβιομηχάνιση,
- η παραδοσιακή και η σύγχρονη ηθική,
- η πατριαρχική και η πυρηνική οικογένεια,
- ο θρησκευτικός και ο πολιτικός γάμος,
- η προσκόλληση σε θεσμικούς τύπους του πολύ μακρινού παρελθόντος και η εκκοσμίκευση,
- ο παγανισμός, τα θρησκευόμενα της Ανατολής και ο Χριστιανισμός.

«ΚΟΙΝΩΝΙΑ», «ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ»

- γ. Στις πρώην σοσιαλιστικές δημοκρατίες του σοβιετικού συνασπισμού, όπου οι Κοινωνικές Επιστήμες, όπως και η Κοινωνιολογία, αποτελούσαν προέκταση του ιστορικού και του διαλεκτικού υλισμού, οι θεμελιώδεις έννοιες της συλλογικής ζωής προσέφεραν το πλαίσιο για την «πραγμάτωση του οικονομικού και κοινωνικού σχηματισμού», που απαιτούσε ο μαρξισμός - λενινισμός.
- Τότε η έννοια του **«σχηματισμού»** υποκαθιστούσε τεχνητά, πλην όμως απόλυτα, την **«κοινωνία»** μέσα σε σημασιολογικές ολοκληρώσεις που αναφέρονταν σε σύνολα, κοινωνικούς οργανισμούς και συλλογικές πολυπλοκότητες, όπως (η **εργατική τάξη, το συλλογικό προλεταριάτο, έθνη και λαοί** ή ιστορικές και οικονομικές διαρθρώσεις, όπως **αγροτική και βιομηχανική κοινωνία**).

«ΚΟΙΝΩΝΙΑ», «ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ»

- Ακόμη, η έννοια του **προλεταριάτου** παρέμενε διαρκώς ασαφής, αφού δεν μπόρεσε να αφομοιώσει μέσα της την **κομματική ιεραρχία**, η οποία έφτασε να εκπροσωπεί ολόκληρη τάξη, με ουσιαστικά αντιπρολεταριακή νοοτροπία και συνείδηση, αλλά ακόμη και σοβαρές ενδείξεις **διαφθοράς, ηγεμονισμού και νεποτισμού** (εύνοια αξιωματούχων προς συγγενείς και φίλους).
- Η πτώση και η εγκατάλειψη του μαρξισμού-λενινισμού αποκάλυψε την πλασματικότητα των τεχνητών ολοκληρώσεων, όπως: «**σχηματισμός**» και «**κοινωνία**».

Συμπερασματικά

- Μετά τις προηγούμενες διευκρινήσεις, γίνεται φανερό ότι, πέρα από τις γνωστές διαχρονικές κοινωνικές δεσμεύσεις, η Κοινωνιολογία, ιδιαίτερα την τελευταία πεντηκονταετία, πέρασε από τις διαδικασίες όχι μόνο ενός **μεθοδολογικού**, αλλά κυρίως - και αυτό είναι πολύ σημαντικό - ενός **εννοιολογικού πλουραλισμού**.
- Φυσικά ο πλουραλισμός αυτός δεν αναιρεί τη σημασία της κοινωνιολογικής έρευνας. Αντίθετα, εκφράζει την **πλαστικότητα της Επιστήμης** σε προσαρμογές που απαιτούν τα **διαφορετικά γεωγραφικά δεδομένα** και μαζί τους οι **διαφορετικές κοινωνίες**.
- Ο πλουραλισμός αυτός σημαίνει παράλληλα ότι **το παλαιό πρόβλημα της ασυμφωνίας των ειδικών** πάνω στη **διατύπωση ενός από όλους αποδεκτού ορισμού**, στις ημέρες μας γίνεται όλο και πιο έντονο, αφού μαζί του **αυξήθηκαν υπερβολικά τα σημασιολογικά όρια των βασικών κοινωνικών εννοιών**, συνεπώς και αυτής της Κοινωνιολογίας.

Συμπερασματικά

- Κατ' ανάγκη, λοιπόν, το περιεχόμενο της Επιστήμης **διευρύνεται** ακόμη περισσότερο και η προσέγγιση των πτυχών του **μεταβάλλεται σε αρκετά πολύπλοκη διαδικασία.**
- Το πρόβλημα διαφαίνεται από τη στιγμή που οι σύγχρονες τάσεις ενδιαφέρονται να μετακινήσουν την Επιστήμη σε ένα επίπεδο φανερά «γενικευτικό».
- Η μετακίνηση αυτή δίδει ιδιαίτερη έμφαση στα σύμβολα, που δέχεται ότι καλύπτουν το σύνολο των διαδικασιών επικοινωνίας και συνεννόησης μεταξύ των ανθρώπων. Τίποτε δε λειτουργεί κοινωνικά χωρίς την παρέμβαση των συμβόλων, και τίποτε δεν κατανοείται χωρίς την ικανότητα ερμηνείας και αποκωδικοποίησης συμβόλων και συμβολισμών.

Συμπερασματικά

- Η Κοινωνιολογία οδηγείται σε έναν ευρύτατο ορίζοντα μελέτης φαινομένων, που αποτελούν εκδηλώσεις της ανθρώπινης κοινωνικότητας, όπως σχηματοποιείται σε συγκεκριμένες μορφές της επικοινωνίας του «ε γ ώ» με τους «άλλους».
- Η σχηματοποίηση ακολουθεί δύο παράλληλες πορείες, που αντιστοιχούν:
 - αρχικά στα στάδια της ζωής του ανθρώπου και
 - κατ' επέκταση στην εξελικτική πορεία των κοινωνιών.

Συμπερασματικά

- Στην περίπτωση του ανθρώπου η κοινωνικότητα, από ενστικτώδη τάση ένταξης του ατόμου - βρέφους στην ομάδα, μορφοποιείται προοδευτικά στην ηλικία των νέων και των εφήβων σε συνειδητές ανάγκες επικοινωνίας, που τελικά εξελίσσονται σε «εξειδικευμένες μορφές επικοινωνίας».
- Στην περίπτωση των κοινωνιών η έμφυτη ανάγκη της κοινωνικότητας επιβάλλει την αναζήτηση κοινών συμβόλων επικοινωνίας για τη διαμόρφωση πλαισίου, μέσα στο οποίο θα εκφραστούν τα μέλη της κοινωνικής ομάδας και θα ικανοποιήσουν με αμοιβαιότητα τις θεμελιώδεις ανάγκες της βιολογικής, της συναισθηματικής και της κοινωνικής τους ζωής.
- Στο πλαίσιο αυτό εμφανίζονται προοδευτικά κοινωνικές τάσεις, από τις συναντήσεις των οποίων δημιουργούνται τα κίνητρα, που εξελικτικά θα μορφοποιήσουν το σύνολο των κοινωνικών θεσμών (σχηματοποιημένοι και επαναλαμβανόμενοι τρόποι συμπεριφοράς και δράσης).

Κοινωνία

- το **σύνολο των ανθρώπων** που **συμβιώνουν** σε κάποιον **τόπο** ή σε μία **ιστορική περίοδο** και έχει
 - ευρεία (ανθρωπότητα) ή
 - στενή (ομάδες ανθρώπων στο χώρο και το χρόνο) εφαρμογή ως έννοια
- η **διαρκής στο χρόνο συνεργατική ομάδα**, τα **μέλη** της οποίας ανέπτυξαν **οργανωμένα πρότυπα σχέσεων** (κοινωνικοί θεσμοί) μέσω της διαρκούς **αλληλεπίδρασής** τους

Τέλος Ενότητας

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης